

Foia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

PESTA

25. dec.
1865

6. jan.
1866.

Ese in fie-care luna de trei ori adica in 5, 15,
si 25. dupa c. v. continendu doue c6le.

Pretiuu pentru Austria

pe Jan.—Jun. 4 fl. —
pe Opt.—Jun. 6 fl. — cr.

Pentru Romania

pe Opt.—Mart. unu galbenu.

Nr.

21.

Cancelari'a redactiunii

Strat'a lui Leopoldu Nr. 18.

unde sunt a se adresa manuscriptele si banii
de prenumeratiune.

Epistolele nefrancate nu se primescu si opurile
anonime nu se publica.

I

**CURSU
ANUALU.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IOANE RATIU.

Barbatulu alu carui portretu lu-publicamu in numerulu presinte e unulu dintre anteluptatorii causei natiunale in dietele din urma ale Transilvaniei. Onoratiu nostri cetitori, carii lu cunosecu din jurnalele politice de multu ca pe atare, speramu ca vor primi cu bucuria biograf'a acestui barbatu stimabilu.

Domnulu *Ioane Ratiu* e nascutu in anulu 1828 in Turda din parinti nobili. Scolele normale le absolvu la Blasiu, cele gimnasiale si filosofice la Clusiu. — Absolvandu gimnasiulu intra in teologia si la anulu 1847 fu tramisu din partea Or-

Ioane Ratiu.

dinariatuluu episcopescu din Blasiu la seminariulu centralu r. c. din Pesta, unde petrecu pana in maiu 1848.

Erumpendu revolutiunea de trista aducere a minte, junele Ratiu desbraca reverend'a clericala, in locu de br6u incinse sabia, si intra ca tribunu in 6stea lui Jancu, respectivu in prefetur'a lui Balintu.

Dupa domolirea turburarilor revolutiunarie abdisu cu totulu de carier'a preotiesca, si capetandu unu stipendiu Romantianu de 300 fl. se duse la Vierspre a studiá drerurile, cari le si absolvu in anulu 1854, a care

anu apoi se rentörse in patri'a sa. In 1855 vini la Pesta, unde facü rigorösele si primü laurea de doctor in drepturi. Pe acelu tempu fu si translatoru pentru testulu romanu la Locoteninti'a din Buda. Pana la 1860 practisä parte in Buda, parte in Clusiu, — ér in anulu acesta facü censur'a avocatiala in Sabiiu, si totu in acelu anu fu denumitu avocatu in Alba-Julia.

La infintiarea Asociatiunei Transilvane dlu dr. Ratiu asisdere are unu meritu insemnatu. Dupa ce in anii 1858/9 ideia infintiärii acestei Societäti se latise in tota Transilvania, densulu in 1860 mergandu la Sabiiu spre a face censur'a avocatiala, acolo midiloci de se facü cererea pentru concessiune mai inalta, ce o subscrise Escelinti'a Mitropolitulu Andreiu baronu de Siaguna, si care a dus'o apoi cu sine la Blasiu, unde midiloci de o subscrise si Escelinti'a Sa Mitropolitulu Alesandru Sterca Siulutiu, care cerere apoi cerculä prin tota tier'a pentru subscriere, si in urma se asternü la locurile mai inalte.

In anulu 1861 se deschise unu campu nou pentru zelulu si activitatea dlui dr. Ratiu, anume in acelu anu fu alesu de Vice-comite in comitatulu Turdii, peste putünu inse resignä din mai multe cause, precum o facura acësta si alti romani pe tempurile acele, — resignatiunea lui se pöte ceti in „Gazet'a Transilvaniei“ din anulu 1861. Totu in acelu anu la 14. Juniu plecä la Viena in deputatiune cu domniü consiliari Bologna si Macelariu, unde petrecü pana in lun'a lui Septemvre. Rentornandu-se a casa, fu tramisu de nou la Viena cu Escelinti'a Sa Mitropolitulu Alesandru Sterca Siulutiu si cu domnulu Bologna. Journalele romane de pre acelu tempu vor spune cetitorilor nosti multe lucruri de interesu si de mare insemnetate despre zelulu si activitatea cea neobosita acestei deputatiuni, care avü unu resultatu förte momentosu. Protestele si representatiunile asternute prin deputatiunea acësta la Majestatea Sa si-ajunsera scopolu lor.

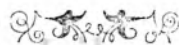
In anulu 1862 si-deschise cancelaria avocatiala in Turda, unde ca avocatu apera mai alesu causele urbariale ale fostilor iobagi; mii de procese asemene au trecutu prin man'a acestui barbatu neobositu, cä-ci ömenii fara deosebire de natiunalitate, romani, magiari, secui recurgu la svatulu seu avocatiala.

In 186³/₄ fu alesu deputatu la diet'a din Sabiiu, unde era unu luptatoriu ageru alu partide opositiunale, era unulu din cei putüni care apera autonomi'a patriei sale in contra centralisatiune. nedumerite, mai alesu cu privilegiulu

desbaterilor a supra adresei si a tribunalului supremu. In acea dieta facü si cunoscutele trei propuneri: 1. In privinti'a siculicæ hæreditatis, 2. in privinti'a restitutiunei in intregu, 3. in privinti'a pasiunei si a padurilor urbariale, precum si in privinti'a locurilor de natura coloniala. Ce sensatiune mare facura aceste propuneri, o sciü toti aceia carii petrecura cu atentiune lucräriile dietei din Sabiiu.

Acësta portare curagiösa si-avü resplat'a sa cea mai pretiösa: increderea, iubirea si stim'a poporului; in cätu la diet'a tienuta de curendu la Clusiu, doue cercuri electorale se grabira a-lu alege de reprezentantele lor. Activitatea dsale la diet'a acësta e inca in viu'a memoria a onoratului publicu. Ca in totu loculu unde numai a avutu ocasiune, se luptä si-aice barbatesce cu tota puterea oratoriei sale, aperiandu sant'a causa natiunala eredita de la stramosi; sustienendu autonomi'a periclitata a scumpei sale patrie si combatandu intentiunile tintite la derimarea esistintiei natiunale a Romanilor. Fu unulu dintr' aceia, carii nu numai cä subscrisera votulu minoritätii romane, dar lu-si aperiä cu cuventulu.

Domnedieu së binecuvintedi natiunea nöstra cu multi barbati atätu de bravi!

DIU'A LUI GRACIUNU.

— Traditiune. —

Cäti boeri cu nume mare
Toti la Curte se grabescu,
Cä-ci acolo-e desfatäre, —
Béu, mananca, dantiuescu.

Dicu lautarii din viöre . . .
De-ii audi inteneresci,
Si unu coru de dinisiöre
Cantä doinele ceresci.

Astfelu curge 'n desfatäre
Viati'a lor neincetatu,
Astfelu Dommulu de 'nristäre
Vré së fie liberatu.

Cup'a d' auru iute-e plina
De vinu dulce, spumätöru,
Fie-care ié si 'nchina:
„Pentru bunulu Domnitoru!“

Si a trombelor fanfare
Ca si mersulu triumfalü
Resunau in departäre,
Par' c' aru trece peste-otaru.

Lauda mare si marire
I se 'nehina totu mereu,
Dar' uuu velu de ingrigire
Îi incinge sinulu seu.

Anim'a-i-e neodihnita,
Ceva-lu rôde ne 'ncetatu, —
Nóptea-i pare urgisita,
Diu'a-e ceriulu totu 'noratu.

Deci boerii in pahare
Tórna vinulu spumatoru,
Si lu béu spre desfatere
Bunului lor domnitoru.

Domnulu inea cu iubire
Bé sê scape de-alu seu chinu,
Inse drépta fericire
Nu aflá neci chiaru in vinu.

Candu de-odata se ivesce
Fét'a Domnului celu bunu,
Si préblanda li graiesce :
„Éca-aducu pe mosiu Craciunu!“

O fintia patimanda
Este omulu ce-a venitú,
Si cu-o vóce tremuranda
Sórtea-si trista-a povestitu.

Si de locu cu indurare
Díce bunulu Domnitoru,
Ca sê-i dee de mancare,
Si-i promite ajutoru.

Si cumu díse a sa féta
Câ-su mai multi ce patimescu,
Multi sermani venira 'ndata
In palatulu celu regescu.

Toti primira-ajutorare,
Toti pre Domnu lu prémariu,
O! atâta indurare
Neci in visu nu asceptau.

Dar' si Domnulu peste fire
Se sentiá pré fericitu,
Asia dulce multiamire
Elu neci candu n'a mai sentítu.

Câ-ci o fapta de 'ndurare
Ce alina plansu, doreri, —
Dâ mai mare desfatere
Decâtu ori si ce placeri.

Deci si Domnulfu astadata
Se sentiá pré fericitu,
Câ ascultandu de a sa féta,
Fapta buna-a implinitu.

Si de-atuncia cu 'ndurare
Pre sermani ajutorá,
Si 'n această diua mare
Totu cu densii s' ospetá.

Si de-atuncia totu fericie
A traitu acelu Domnu bunu,
Si de-atuncia se totu díce :
„Buna diu'a lui Craciunu!“

Pest'a.

Julianu Grozescu

Biografi'a unui arbore.

(Povestita de elu insu-si.)

(F'inea.)

In alta di la reversatulu diorilor Florica trecu prin padure la isvoru sê duca de acolo apa. Ea serman'a intielese de catastrof'a de eri, deci vini ca sê intalnésca pe Nitiu, câ-ci unu instinctu secretu i spunea, câ nesmintitu lu-va vedé pe Nitiu. Se asiediá la trupin'a mea, in acelu locu unde mai antâiu diarise pe alesulu animei sale. Ce stramutare intre starea ei de atunce si de acuma! Atunci fati'a ei suridea de o sentîre noua, de placerea fericirei; anim'a ei erá plina de sentiemintele dulci ale amórei adeverate; viitoriulu i parea ca o gradina presorata de flori, din care lipsesce cu totulu fruptulu amaru alu nefericirei si sierpele intrigelor omenesci. Acuma jacea trista si vescedita ca flórea batuta de ventulu cródu alu tómei recoróse. Ori unde se uitá, totu loculu, totu pasulu i aducea a minte de fericirea espirata; tóte par câ i spuneau : In giurulu nostru ai gustatu fericirea incantátore cu alesulu teu, dar acuma esti singura, póte câ nu-lu vei vedé neci candu, oh tu o sê fii fórté nefericita!“ Doue perîuri de lacrimi inundara fati'a sermanei fetisióre. Ti-parea câ vedi o dína, carea gelesce incetarea verei. Ar fi trebuitu sê ai o animá de pétra, ca vediendu-o sê n'o compatimesci.

De odata se audí d'a supra ei :

— Florica draga nu plange!

Ca cuvintele angerului salvatoriu *din* ceru, atátu de dulce sunara aceste cuvinte fetitiei, câ-ci ea cunoscu vócea lui Nitiu. Sarí in picióre si se uitá dara in laturi spre a-lu vedé, dar ce minune! Nitiu nu erá nicairi.

Vócea sunà éراسi :

— Aice sum drag'a mea Florica.

Fetiti'a se uità de unde se audià vórbete si vediù inaintea ei pe Nitiu. Nu-lu vediù inse de totu, ci numai capulu. In trupin'a mea adeca erà o golaciune mare, ce o cunoscea numai Nitiu, si unde densulu ver'a si-tienea uneltele. Candu elu vediù, câ Toma a moritu, ne mai avendu tempu sê fuga, se ascunse in golatiunea acea din mine si eu i dadui cortelu peste nópte. Elu audî dara atâtu sgomotulu persecutorilor, câtu si convorbirea lui Vasalica Tomei.

— Sarutu-ti ochii Ieliti'a mea, neci nu crede asta: Ddiu mi-vede anim'a si scie, câ eu nu sum de vina neci acuma, si eu n'am voitu sê omoru pe Toma; dar crede-me draga câ elu a inceputu, mi-a disu nesce vórbete tare vate-mátore.

— O! scíu eu acea bine, câ tu nu esti de vina, pentr' acea te-'oiu si iubi totdeauna.

— Asié e drag'a mea, vomu fi noi odata si fericiti.

— Pana candu vei siedé totu in arborele acesta, ti-'a fi frigu, apoi neci n'ai mancatu de eri; fi numai in liniste, câ de adi inainte ti-'oiu

Pescerea vêneta de la Capri aprópe de Neapole. (Vedi pag. 259.)

— Oh! Dòmne — eschiamà Florica — nu te temi, câ te-'oru prinde?

— Nu scie nimene afara de ruine de golatiunea asta, dar spune-mi drag'a mea, cum ai cutediatu sê vini p' aice?

— Am vinitu dragulu meu sê te mai vedu, cine scie vedé-te-'oiu óre candu séu ba?

— Ce vorbescu ómenii in satu?

— Toti vorbescu reu, in câtu eu neci nu i-am potutu ascultá, o eu nu credu acea ce vorbescu ei despre tine.

— Ce?

— Câ tu acuma vei fi unu lotru mare, care vei omorí omenii si vei gefuí banii lor.

aduce eu totdeauna de mancatu. — Mai vorbira inca putíntelu, apoi Florica se departà, ér Nitiu se trase indereptu. Catra médiadi ea rentornà cu mancàri, apoi vini in tóte dilele celu putínu odata si totdeauna i povestí ce vorbescu despre densulu in satu. Asta tienù asié cam la vr'o doue septemani.

Intr' acea tempulu devinì din ce in ce mai rece. Cortelulu lui Nitiu erà cam incomodu. Ser-manulu mai nu degerá de frigu.

Intr' o demanétia Florica éra vinì sê-i aduca de mancatu, Nitiu erà acuma de totu desperatu si cugetá, câ va face mai bine daca va merge elu insu-si la judele si sê se predeie.

— Ce mai vorbescu ómenii in satu despre mine? — intrebà elu tristu.

— O! dragulu meu, nu sum in stare ati spune, câte rele mai vorbescu aceia despre tine; chiar si celu mai ticalosu prapaditu, carele inaintea ta neci gur'a nu-si cascà, acuma te batjocoresce si te hulesce. Dar asta inca ar fi cale-vale.

— Ce, dóra mai vorbescu si altele?

— Da, inca ce? Alalta eri hotiulu celu vestitu Nica lui Bradisoru a gefuitu pe Gavriila lui Cimpoiu si i-a omoritu muierea si cei patru prunci; acésta fama a umplutu despaima acuma pe toti. Totu satulu s'a conjurat in contra lui si unde l'or prinde l'or omori fara mila. Apoi unii ómeni intarescu, câ si tu te tieni de Nica lui Bradisoru, ma sunt si de aceia, carii stau gata a se jorà, câ si pe tine te-au vediutu, candu Nica a gefuitu pe Gavriila lui Cimpoiu.

— Nu mai vorbí! Intru adeveru vorbescu ómenii despre mine de aceste?

— Da.

— O! si eu câtu sum de nevinovatu in tréb'a acésta!

— Eu scíu asta bine si pentr' acea me si dóre sufletulu, candu audu pe ómenii vorbindu nesce minciuni ca aceste.

— Lele draga, eu nu mai pot suferi starea acésta, mai bine sê moriu decâtu sê traiescu totu asié.

— Ce vrei sê faci?

— Inca astadi de cu séra m' oi duce in satu la dlu Solgabireu si m' oiu predá.

— O! Nitiu meu nu te du, câ te-'or inchide in inchisóre intunecósa, unde eu nu te-'oiu poté vedé, de unde nu-'i esí neci candu. Nu te du, nu te du!

— Ba lele, trebuie sê mergu, te iubescu asié precum unu omu póte sê iubésca, dar decâtu sê traiescu in lume ca omu de nimica, mai bine vreu sê moriu. Me ducu sê me predau si voi suferi cu anima linistita pedéps'a ce legea va spune a supra capului meu.

— Asié e dragulu meu, apoi poté câ neci nu te-'oru inchide, vei spune câ tu esti nevinovatu, câ nu tu ai inceputu batai'a, tu numai te-ai aperatu; séu daca te-'oru si inchide, nu te-'oru inchide pe vecia, ci odata vei esí si atunci noi vomu traí in fericire, câ-ci eu si atunce te-'oiu iubi. Acuma inse me ducu, câ-ci me temu câ m'a vedé cine-va. Remani sanetosu!

— Ddiu te duca 'n pace!

Cu aceste se despartíra, Florica se duse catra casa, Nitiu remase singuru. De catra séra esí si elu din locuinti'a sa de pana acuma si se duse in satu la judele cercualu. Ce s'a intem-

platu cu elu mai departe, nu potu sê scíu, ci eu ca arbore am remasu in padure si n'antutu sei ce se petrece in laintrulu satului.

Eram singuru-sengurelu, uniculu meu i-cu pe carele lu-iubiam — m'a parasitu, eu tristu si intr' o nópte mi-au cadiutu tóte fi-diele câte au mai remasu. Asiu fi doritu câ vina atare omu, sê me taie cu securea si sê arunce 'n focu, sê peru!

Dar nimene nu s'a induratu de mine.

Intr' o di vediui pe cararea din padure t. candu pe feciorulu carele vinise in noptea c vigeliósa cu nenorocitul Toma sub mine, elu mai erá unu altu fecioru si vorbiau :

— Apoi bietulu Nitiu o patí, — incep necunoscutulu.

— Elu scíu câ a datu de draculu, — res punse cunoscutulu meu.

— Si cum s'a adusu judecat'a?

— Apoi prostulu de elu s'a dusu insu-si sê spuna, câ a omoritu pe Toma; la asta apoi m' au ascultat si pe mine, ca pe unic'a martoría, si eu am spusu, câ Nitiu a inceputu batai'a, elu a tagaduitu, dar indesiertu, pentru câ eu am juratu si asié l'au judecatu la mórte.

— Saraculu!

— Dâ-lu dracului!

— Ba, iérta-mi frate, câ a fostu copilu bunu si blandu, încátu tare me miru, cum a potutu sê fure oile vóstre.

Feciorulu celalaltu la asta nu respunse nimica, dar din fati'a lui vediui, câ in anim'a lui s'a desceptatu sunetulu infioratoru alu consciintiei, care lu-acusá cumplitu, câ densulu e autorulu toturor acestor nenorociri. Ce pecatu câ ventulu nu m'a doboritu de locu, ca sê-lu fi potutu cutrupi si pe elu!

Feciorii se dusera, eu remasei éra singuru, ba nu chiar senguru, ci cu dorulu perirei.

In alta di desu de demanétia se ivira in padure nesce ómeni inarmati cu securi si se consvatuiru, câ óre care arbore sê-lu taie. Oh! câtu mi-erá ciuda, câ n'am potutu vorbí si sê li spunu ca sê me taie pe mine! Ce norocire inse! unulu din ei díse catra ceialati : Haidati sê-lu taiemu acesta, si asié e acuma fórte vechiu.

Ce bucuria pentru mine! Propunerea fu primita. Ómenii incepura a taié in mine cu securile, peste putínu cadiui la pamentu.

Ah! inse ce rusíne! Vaiu si amar! Mai bine m' aru fi lasatu. Ómenii aceia au m' au taiatu pentru focu, ci au cioplitu din mine — furci, spendiuratori.

Candu au gatatu, m' au pusu pe caru si in capulu satului pe unu delutiu m'a sapatu

inamentu. Dómne, ce se va intemplá cu m!?

Cam catra médiadi vediui adunandu-se in gulu meu o multime de ómeni. Eu sum unu splu arbore, inse de-asiu fi omu care se nuce corón'a creaturei, de-asiu fi omu care salesce cu cultur'a si cu anim'a sa : vediendu unde-va furci, mi-asiu intórce ochii cu in-fare de la acelu aspeptu intristatoriu, — óme- in-se cugeta altfelu si alérge ca la comedia la scutarea unei sentintie de mórte.

Dupa médiadi cam la o óra poporulu totu immultí, peste putinu sosí conductulu, care lucea sê-lu spëndiure pe — Nitiu.

Amiculu meu celu mai bunu, carele can- ase cu fluverulu seu atâte hore frumóse la tru- in'a mea, carele a petrecutu in giurulu meu atâte óre fericite cu Floric'a sa, pe carele l'am scutitu in contra persecutiunilor ómenilor, unic'a bucuri'a mea sê móra acuma, in etate atátu de tenera, prin mórte atátu de rusínosa si chiaru cu ajutoriulu meu?! Ar fi trebuitu sê am ani- ma de tigru séu de omu, ca sê fi potutu suferi acésta cumplita nenorocire.

Speram câ-lu vor pardoná.

Lu-coborira din carutia, erá palidu, perulu lui celu cretiu erá tunsu, pe manile si pe pi- ciórele sale zuruiau lantiuri.

Apoi i se cetí sentinti'a. Eu totu speram. Dar indesiertu. Sentinti'a de mórte se esecută.

In poporu domnea o tacere mormentalá. Dar de odata resuná in aeru unu risetu sfásieto- riu de anima. Nenorocit'a Florica — nebuní.

A treia di prietenulu lui Toma, vediendu câte nenorociri a causatu prin svatulu seu datu lui Toma, ne mai potendu suferi mustrárele consciintiei pentru juramentulu falsu, facutu numai din resbunare, sarí in apa si mori acolo.

Er eu stau aice ca si o rusíne a omenimei. De ce nu se abate p' aice atare fulgeru, ca sê tresnéscá in mine si sê me nimicésca? — Séu dóra si acesta se infióra si se teme a se apropiá de mine?!
Iosifu Vulcanu.

Analisea limbei romane

de dr. A. Bruce-White.

(Finea.)

Sê trécemu la pronumele *lo* (*lu*). Antáiuulu esemplu de acestu pronume se gasesce in lita- niele Caroline, unde se dice cá Italianii salutara pre ponteficele Adrianu I, prin acesta eschiamá-

tiune : „Adriano summo pontifice et universale papae vita. Redemptor mundi, tu lo juva!“ Ceea ce areta, dice Muratori, cá d'in „tu *illum* juva“ se formá mai antáiu „tu *illo* juva“ apoi „tu *lo* juva. Inse, lungu tempu mai nainte de Adrianu notarii intrebuintiau *illo*, *ipso*, *isto* in locu de *illum*, *ipsum* etc. si adese ori in nomina- tivu, d. e. „Ab hostio sancto *illo* castro Clare- monte per triduum custodivimus (A. D. 422.) si „Et non potuere cognoscere quod illa villa et *illo* Zairo pertinuisse nisi ad monasterium Scti Justini.“ (Diss. IX.) Muratori se pare a crede cá pronumele aceste s'au formatu prin aférese d'in *illum*, etc. cu tote cá o séu *oe* e cea mai ve- chia terminatiune a nominativului. *Oloe* se ga- sescce in legea carea Festu o atribuesce lui Num'a „Sei parentem puer verberit, ast *oloe* plo- vassit, puer diveis parentum sacer esto.“ *Ulu* si *ulo* se gasescu adese ori intrebuintiate in tablele Eugubine. (Vomu reproduce la loculu séu frag- mente d'in aceste). Suetoniu spune cá, sub dom- nirea lui Augustu, se dicea *isco* si *isso* (insu) in locu de *ipse*. — Acesta forma primitiva *ulu* areta orígenea pronumelui *lui* in limb'a romana (pro- vinciale); cá-ce *ulu* au trebuitu sê faca *ului* in genitivu, chiaru precum *ille* facea *illui*, forma ce o pastrá lungu tempu in locu de *illius*.

„Si quid peccat Demea

„Mihi peccat; ego *illi* maximam partem feram.“

(Terinte, Adelfi, act. I, 11.)

Ulu si *ului*, dice autoriulu nostru, servesce de articlu in limb'a romana (d'in Daci'a) si *lui* e genitivulu d'in *el*, *elu* (*ille*). Acesta parere e a repausatului Episcopu Alexi, in a carui gra- matica se dice cá avemu trei forme de articli pentru genulu barbatescu *ulu*, *lu*, si *le* (om-ulu, codru-lu, munte-le) adeca : nesocotindu-se *u* la tote cuvintele barbatesci terminate in consu- nanti. Scimu caus'a pentru ce suna *u* in cuvín- tele aspru, cuscru, negru, amblu, etc. Toti dascalii scíu asta di cá numai done forme ave- mu; pentru cele terminate in *u* (chiaru séu mutu) asemenatulu *lu*, éra pentru cele in *e* ase- menatulu *le*. — Ori câtu de sece ar fi amenun- tele aceste, ele desvolta treptatu unu faptu adese ori nebagatu in sama si chiaru despretiuitu in cercetárele etimologice, adeca : cumca limbele vechie si cele de asta-di servescu a se splicá imprumutatu. Vediuramu cá formele primi- tive a le limbei latine si a celoru lalte limbe a le Italiei vechie se reflectedia in mai multe forme a le limbei romane (provinciali) si vomu vedé, acusi mai la vale, cá unii d'in arcaismii table- loru Eugubine se splica intr' unu modu positivu

si cu totul consecinte, prin ajutoriulu radecineloru pastrate pana in diu'a de asta-di in limb'a galica si bretona.

Pronumele ne. Unu altu pronume, intrebuintiatu intr' uneori prin trubaduri, dar mai adese ori prin Italiieni, cari lu aplica pentru amendoi numerii la persone si lucruri, e parteceu'a *ne*; in limb'a francesca ocure *en*, si in asta forma fu intrebuintiata prin poetii ispanici si italienesci, dar numai pre tempulu trubaduriloru, si neci odata ca unu cuventu alu limbei loru. Cătu pentru *ne*, autoriulu nu concede lui Raynouard că ar fi formatiune particulare a limbei romane d'in Provence, că-ce *ni* in vechi'a limba bretona, si *ne* in cea basca, infătisiédia multariulu pronumelui personale *mi*. Amendoue formele se gasescu in limb'a romana d'in Daci'a, *ni* pentru nominativulu multariu (sminta apriata, ce i-o potemu ertá autoriului) si *ne* pentru casurile oblice, si se imbina adese ori cu cele lalte pronume ale acestui dialectu, ca si in limb'a italianesca: *mene, tene, sene* (dupa Alexi). Acesta partecea in limb'a romana o gasimu imbinata in casuri oblice, afara de pronume, si cu alte nume, precum tatâ-ne-têu, mume-ne-sa.

Pronumele Lor, insiratu intre posesive, care inse se tiene si de personali, se presupune, ca si cele de mai susu, a fi o modificatiune d'in *illorum*, care formatu prin trubaduri au trecut in cele lalte dialecte romane. D. Raynouard, in privinti'a etimologièi acestui cuventu e spriginitu prin Muratori si cea mai mare parte a filologiloru italianesci; cu tote acestea, parerea loru intempina cele mai grele obieptiuni cari autoriulu nostru i-se paru neinvinse; că-ce daca *lor* séu *loro* (rom. *loru*) aretá numai reportulu genitivului ca si *illorum*, atunci acestu cuventu s'ar fi alteratu or sincopatu, au prin tieranii romani (cei vechi) au mai tardiu. Inse acestu-a e singurulu reportu care nu se aréta neci o data prin *loro* fâra ajutoriulu vre unei prepusetiuni, nu subintielese, ci esprese. Acestu pronume e intrebuintiatu in nominativu in limbele romane si elu e de ajunsu singuru de sine a denotá si reporturile toturoru casuriloru oblice a fara de genitivu. Intrebuintiarea lui in limb'a romana d'in Daci'a intru acelu-a-si intielesu ne face a inchiá că erá populare inca pre tempurile domnirii romane. Că-ce, este ore de crediutu ca tieranii d'in Itali'a, Daci'a, Reti'a Gali'a sê se fie invoitu d'intru inceputu a sincopá pre *illorum*, apoi a-lu deturná de la intielesulu séu primitivu, apoi in urma a-lu intrebuintiá ca subieptu si ca obieptu? Daca s'ar presupune că acesta operatiune ar fi esitu de la limb'a romana

d'in Provence, ideea s'ar paré asémene estravagante, că-ce nu se pote presupune cumca unu omu cu mintea sanetosa ar poté sustiené că Romanii d'in Daci'a ar fi imprumutatu pre *loru* séu insusirile lui de la unu tipu intremediariu. Daca nu e dara modificatiune d'in *illorum* e lucru de prisosu a-i cercá alta etimologia in limbele clasice. Deci, me vediu silitu, dice autoriulu, a face inchiarea că radecin'a lui trebuie si fie esistatu in alta limba orecare-va, cu unu intielesu mai multu séu mai putinu analogu celui ce esprime asta-di derivatulu séu. Or care sê-i fie clasa primitiva, *loru*, intrebuintiatu de a dreptulu séu in casu de regimu, sémna totu de aun'a pluralitate. Autoriulu crede a-i fi gasitu radecin'a in limb'a bretona cea vechia. *Laver*, pronuntiatu *laur, loor* prin Gali, se traduce prin Davies intru intielesu de „plurimi.“ In l. romana a Grisoniloru (d'in Elveti'a) se dice *lur* in singularu si *lurs* in multariu, coincidentia forte batetoria in ochi. Cu tote aceste nu cutediu a pretinde, dice autoriulu, că acestu cuventu ar fi indigenu in limb'a Bretoniloru séu că limbele romane l'ar avé d'in acést'a; nu — ci socotescu a fi mai multu ca probabile că acesta limba (bretona) si dialectele vechiei Italie l'au primitu de la aceea-si limba-mama si că au trecut, sub form'a sa primitiva, d'in dialectele aceste in cea romana provinciale.

Verbele in limb'a romana d'in Provence, infatisia, asemenata celoru lalte limbe sorori, tote asemenârile ce se potu recere in idiomele esite d'in aceea-si trupina. Verbele ajutoriali sunt acele-si, intrebuintiarea loru aceea-si in tote limbele romane. Verbele active, Raynouard le insira in trei clase (conjugatiuni) dupa terminatiunile infin. in *are ere* (lungu si scurtu) si *ire*. Fie-care d'in aceste limbe schimba formele latine dupa modulu séu si dupa flesiunile cari i-su proprie. Astfelu in limb'a ital. isp. si rom. dac. pastredia gerundiulu latinu *amando* si facu participiulu tr. *amato* si *amado* (*amatu, amandu*) precandu in limb'a d'in Provence gerund. e *aman* si participiulu *amat*.

Tempulu trecut, form'a simpla :

<i>l. Provinciale.</i>	<i>Castiliana,</i>	<i>Italiana,</i>	<i>Romana</i>
amei — iei	amé	amai	amai
— est, iest	— aste	— asti	— asi
— et	— ó	— ó	— á
— em	amamos	— ammo	amàramu
— etz	— asteis	— aste	— àrati
— eren, eron	— aron	— arono	— ara

Cătu pentru neplinitulu indicativului, tote patru limbele l' forma asémene, cu singur'a esceptiune că italian'a si roman'a facu in a dou'a

persona *amavi* (*amaai*) in locu de *amavas*. Autoriulu crede a potè splicá acesta osebire dicandu cele doue d'antâie (prov. si isp.) au primitu terminatiunea dupa latin'a gramaticale, pecandu cele doue d'in urma (ital. si rom.) au primitu form'a dialecteloru vulgari a Romaniloru vechi. *Amava* e apocopatu d'in *amabam*, lit. *b* schimbandu-se in analogulu sêu *v* si lapedandu-se finalea *m*, dupa datin'a Romaniloru vechi de clasa de josu, adeca a poporului, precum acest'a s'au vediutu mai susu. Literele radecinali schimbate in osebite moduri: *faire, favre, fayer* (făcere); *creder, crezer, creire, (crèdere)* etc., le gasimu nu numai in cea provinciale, ci si in cele lalte limbe sorori; aceste osebiri se potu atribuí sêu numeroseloru cause cari afectedia pronunsiarea, sêu datinei poporului de a confundá conjugatiunea a dou'a si a trei-a. Asta datina, dice autoriulu e generale (?) in limb'a romanesca (ridere, respundere, lat. ridere, respondere) si carea ne îndreptatiesce a crede că au fostu forte latita la vechii Romani. Participiele tr. a le verbeloru de aceste doue conjugatiuni, in *ut* nu sunt imitatiuni a le lui *itus* d'in limb'a lat. form'a e mai vechia că-ce *utu* e terminatiunea generale a acestoru partec. in tablele Eugubine: *habetutu* (habitus) *courtutu* (coeretus) *futu, fust* (fostu) *combifutu* (combustus) *entelutu*, etc. (Saggio. T. I. pag. 375.) Tote participiele de a dou'a conjug. in limb'a romanesca si cea mai mare parte a celoru ce respundu participieloru latine in *itus* se finescu in *utu*: *avutu, tacutu, batutu, creditutu, vendutu, perdutu*, etc. Unu asemene fenomenu nu se pote splicá decâtu prin supusetiunea urmatória: că terminatiunea *utu* s'au pastratu in dialectele poporali de la cari trecu in limbele romane de asta-di. Ast'a e originea lui *ut* in l. provinciale, *uto* in l. ital. *udo* la vechii scriptori ispan. si *utu* in l. romanesca.

Adverbele. Lasandu de o parte tote ipotesele Dlui Raynouard in asta privintia si deducerile sale mai multu ingeniose decâtu adeverate, prin cari voiesce a sustiené sistemulu sêu dîditu pre limb'a romana provinciale, ca tipu intermediariu, insemnâmu că tote adverbele (a fara de câte-va) acestai dialectu se gasescu in limb'a romanesca cu deplina analogia de întielesu, sînetu si regimu (acus. si genit.) Acestu faptu e atâtu de insemnatu cătu socotimu a fi cu cale a le apropiá in colone osebite

Roman'a d'in Provence

a des, adese
adonc
enant, adenant

Roman'a d'in Dacia

adesu, adese
atunci
inante, ad'inante

dereer, in detras

alhors
cum, co, cossi
entre
de, de la,
a fora,
her
deman
ormais
aissi, ici
d' en
en jos
de — sus
mai
pois, a pois, de pois
aprop
a ora
tot
anche
ne mica
si, dopo

deretru, inderetru (in-
reptu)

aiurea
cum
intre
de, de la
a fora
eri
mane di
in urma
ici, aici
d'iu (de 'n)
in josu (diosu)
de susu
mai
poi, apoi, de apoi,
aprove
a oreca
totu
ineca
nemica
si, dupa, etc. etc.

Prepusetiunile, sunt, d'între tote părțile cuventării, cele mai greu de analizatu, or cercâmu radecin'a lor, or că vremu a impacá osebitele lor reporturi. Ajunga a insemná că si in asta privintia, totu ce se gasesce in limb'a trubaduriloru se gasesce si la poetii ital. ispanioli si in limb'a romana d'in Dacia, fără a concede romanei d'in Provence prerogativ'a de a fi fostu tipu intermediariu, cum vre D. Raynouard.

Sistemulu Dlui Bruce-Whyte.

Respingandu ipotesea lui Raynouard, precum si tote celelalte, cum se pote splicá originea si formatiunea limbei romane d'in Provence, si acelor lalte dialecte romane?

Sciindu pré bine că e mai usioru a restorná un edificiu decâtu a lu construí si convinsu fiindu, dice autoriulu, că fie-sce care serîtoriu care se inarmedia cu critic'a nu trebue sê ascepte neci o crutiare pentru propriile sale productiuni, ne am fostu decisu mai de multe ori a ne lasá de asta incercare. Dar in urma reflexiunea invinse tèmerea. Perseverandu intru cercetările nostre, cu spiretulu intorsi pururea cătra scopu, am fostu norocosi a descoperi mai multe manusripte vechie cari predecesorii nostri le trecuse cu vederea, sêu cari cu tota insemnata lor nu au fostu consultate decâtu numai intr' o privintia; in fine acascigàramu convingerea atâtu de tare in ipotesea ce o infatisiâmu cetitoriloru, cătu publicitatea ei ni-se parú unu felu de detorintia. Autoriulu o impartesiesce intru urmatóriele cinci propusetiuni:

1. Intr' unu tempu forte vechiu si mai nainte de er'a istorica, osebite dialecte a le unei limbe mame necunoscutu au trebuitu se fie

domnitu in resaritul si la amédia-di a Europei, unde ele au produsu gallic'a séu celtic'a, si vechiele limbe a le Italiei, Ispaniei si a Marei-Britanie.

2. Avemu temeiu a crede că, sub totu tempulu domnirii romane, clasele neinvetiate (neliterate) a le Italiei si d'in provincie nu s'au lapedatu neci odata cu totulu de dialectele loru natiunali, ma cumca cuvintele latine séu altele, intrudu-se prin proletarii romani in tieretele cucerite, incepura a domni acolo, modificandu-se totu-si la fie-sce care poporu dupa geniulu limbei-mame si dupa osebitele impregiurări cari influintiedia a supr'a pronunsiarei.

3. Avemu dreptulu de a inchiá d'in dovedi istorice si altele că incependu de la domnirea lui Traianu, dialectele romane au trebuitu sê existe in substantia in tote părțile Europei latine.

4. Dupa desmembrarea imperatiei, aceste dialecte omogene in caracterulu si structur'a loru generale inse osebite intre ele in forme si amenunte primira unu numeru mare de adauseture si schimbări luate d'in limbele poporeloru cari se asiediara de a rondulu in Itali'a si in provincie; dar ele fusera numite *romane*, pentru că in substantia s'au fostu trecutu de la Romani, cuprindiendu sub acestu nume pre toti cei ce cascigase drépturile de cetatiani romani.

5. In fine e doveditu de ajunsu, că de la inceputulu evului mediu, limb'a romana avea destula stavilitate spre a poté incurge a supr'a celei latine d'in acesta epoca, carea influintiandu d'in parte-si a supra celei romane (poporali), au adusu-o cu incetulu la maturitate si au transformatu-o in limbele actuali a le Italiei, Ispaniei si a Franciei.

Nu potemu citá neci unu esemplu d'in limb'a-mama ce o presumemu; neci unu documentu istoricu nu adeveresce difusiunea ei generale in tieretele cestiuante, in sa-si traditiunea ni refuse-dia spriginirea sa. Cu tote aceste nu urmedia de locu că presupusetiunea nostra ar fi gratuita. Asemenandu unele inscriptiuni vechie descoperite in Italia, cu remasítiele vechiei limbe bretone, armoricane si basce, va resultá unu gradu de possibilitate aproape demonstrativa că tote dialectele aceste deriva de la o singura limba-mama.

Arcaismii cei mai vechi, cele mai obscure inscriptiuni, cari comentatorii le parasira desperandu de cauza, se potu splicá intr'unu modu chiaru si consecinte prin ajutoriulu radecineloru pastrate pana in dilele nostre in osebitele dialecte celtice. De altmintrea, intru aceste limbe osebite, conditiunea părtiloru cuventării,

modulu loru de analogia, règelele loru de regimu oferescu atát'a asemenare intre sine cătu nu ne potemu indoí a le socoti ca membri unei si acelei-a-si familie. Ocupandu-ne de inscriptiuni, nu vremu a desbata cestiunea neterminábile despre antáii locuitori ai Italiei. Acestu-a e unu labirintu in care se perdura toti căti se incercara a intrá. Insemnámu totu-si că dupa descoperirile facute in asta tiera, au trebuitu sê existe odeniora o analogia íntima intre tote idiomele aceste, si că asemenarea familiare nu s'au stersu neci odata cu totulu, neci sub velulu ce le acoperi candu aceste idiome trecura d'in gur'a poporului la gramática, de la form'a analitica la cea sintetica si fusera mai multu séu mai putinu influintiate prin frumseti'a literaturii grecesci. Astfelu fu intre altele sortea limbei latine, a le carei-a monuminte stravechie in simplulu dialectu poporale trebue sê fie pentru noi forte pretioase, pentru că ele ni aréta trasure d'in geniulu limbei inca ferite de infrumsetiári straine. Monumintele aceste sémene de minune cu monumintele osce si etrusce, — asta asemenare despare inse in acea mesura in care incepe a domni limb'a greca. Cu cătu mai multu ne urcámu spre urdirea acestoru dialecte, cu atátu mai mare analogia au cu cea breton'a primitiva. Insa-si limb'a latina, cu totulu osebita de dialectulu vulgare prin influinti'a lui Eniu si alti poeti calabrieni, aréta inca dovedi de aceea-si origine cu limb'a bretona. Formatiunea íntrega a pasivului latinescu se splica prin o radecina pastrata fara in dilele nostre in limb'a galica (welch). Ast'a intru adevuru e un'a d'in curiositátele cele mai insemnate a le istoriei limbeloru.

E cunoscutu că semnulu característicu alu pasivului lat. in tote verbele e liter'a *r* precum se vede in *amo-r*, *amaba-r*, *ame-r*, etc. si e lucru straordenariu că dupa tote ostenelele ce-si dèdera invetiarii Europei intru analisarea limbei latine, ei nu fecera neci macaru coniepture in privinti'a acestui elementu. Radecin'a *er* trebue sê fie espresu in limb'a mama suferinti'a, suportarea, rabdarea séu vre o idee analoga; de nu, atunci ar fi lucru necreditu ca sê fie potutu avè aceea-si valoare in vechia bretona si in cea latina, doue limbe, cari nu potura imprumutá un'a de la alt'a arcaismii loru. De si nu se pote determiná tempulu formatiunii flesiuiloru pasive in l. latina, trebue sê presupunemu că aceea au trebuitu sê se intemple mai nainte de cucerirea Marei-Grecie (Italia de la amedia-di), fiindu că flesiunile aceste sunt numeroase in fragmintele lui Eniu si altoru compatrioti ai

Singur'a presintia a literei *r* nu ar fi inca oba de ajunsu despre influinti'a si identitatea artecelei *er*, daca formele infinitivului pasivu n'ar pune acestu faptu a fara de tota indoiel'a. Acesta forma a infin. s'au pastratu pana pre tempurile lui Virgiliu. Formele *densari-er*, *celari-er*, *jactari-er*, *niti-er*, *rapturi-er*, *proferi-er*, etc. sunt atâtu de comune la Plautu si Lucreciu ca si la Eniu. Estu modu, pana candu unu cuventu de si isolatu, inse de mare influentia, pote servi a-i aretá originea, *er* pote fi socotitu ca o confirmatiune partiale pentru propusetiunea antâia a autoriului.

Aici inchiâmu asta data. Mai apoi vomu începe continuativu unu ciclu de articli despre vechiele inscriptiuni ale Italiei, despre inceputurile limbei italianesci de asta-di, vomu impartesi dupa autoriulu analiza propria a limbei romane d'in Dacia, apoi a Grisoniloru d'in Retia, si câte-va cãpete mai insemnate d'in opulu acestu interesante pentru istori'a limbeleru romane, ca cetitorii nostri cari se ocupa de studie istorico-filologice sê pota apretiui sistemulu Dlui Bruce-Whyte, care au pusu mari ostenele a cercetá adevèrulu încâtu au potutu fãra prejudecata si partialitate. In fine voiu adauge si observatiunile mele asupr'a sistemului laudatului autoriu.

Alesandru Romanu

Suveniri si impresiuni de caletoria.

XIX.

Adio sacre umbre de pe plaiulu eternitãtii. Lasuti-me sê imbracisiez si sê sarutu petrile reci, ce se inaltia la capetãiuulu vostru! Adio dulci fiintia pe care ve potiu stringe in vietia! Adio locuri binecuventate, lãganulu copilariei si rãiuulu fericirii! — Lacrime, suspine, cantãri si ne-cantãri dupa cas'a parintésca, ca si copilulu ce se afla in bracie straine, dar' ochii lui ratecescu neincetatu dupa mama-sa. Unu momentu inca si am perdut'o din vedere. Trasur'a ne repede peste nescè lunci, cari straluceau inca sub rou'a demanetii.

Trecemu mai antãiu prin satulu Tuscea, acarui nume si pusetiune mi-revóca in minte vechiulu *Tusculu* loculu de atãta predileptiune alu Romaniloru. Precum acesta jacea sub polele Apeniniloru pe unu locu mai redicatu, astufelu jace Tuscea pe unu locu mai redicatu sub polele ramiloru de munti, ce escurgu de catra Banatu. Pe de asupra de satu faciele soróse sunt acoperite cu vii, ér' pe din diosu murmura unu riu limpede. Mai lipsesce numai unu Oratiu

si unu Mecena, ca sê-te invite a-si omóri tempulu cu dulcele *Falernu*.

In satulu Farcadinu, ce urméza dupa Tuscea, oprimu trasur'a dinaintea unei vile pompose odata, acum inse d' unu aspectu mai multu pustiu. Acésta este curtea séu vil'a baronului Nopcea. In urm'a invitarii ce ne-o facuse baronulu, diu'a precedente, in Hatiegu, voiramu a ne implini o datoria de eticheta.

Curtea se afla sub pol'a dealuriloru pe o terasa. Susu in case conducu nescè trepte de petra semi-cercuale, cari cuprindu a trei'a parte din faci'a edificiului si suntu espuse cerului liberu ca la templele din anticitate. Dinaintea trepteleru la radecina se redica unu muru ca unu fruntaru compusu din diverse monuminte romane culesè de prin ruine, cari contienu figuri si inscriptiuni.

Desi cam pulberati, grabiramu sê ne intelnimu cu baronulu. Ne mangaiaramu inse vedindu, cá in salonulu in care intraramu, abia ne mai vedeamu din nuorii de pulbere, ce se redicasera de sub matur'a de mestecanu a unui chipu de canariere, pe capu cu unu stergaru de cuina, ér' in petiore cu incaltiamintele botèzului. Interiorulu vilei, ne aduse aminte cá de la 1848 pan' atunci trecuse 16. ani, unu tempu destulu de lungu pentru cei ce perdura eldoradulu, ca Adamu paradisulu. Acésta vila erá renumita de pomposa, acum inse nu mai potea face neci pretensiunile unei mediocritãti. Vre-o trei cadrope, câte-va scaune de ingradele, unu claviru si intr' unu unghiu mai multe petri monumentale — éca tóte ornamentele. Asia trece glori'a lumei! Asiá se schimba tempurile si dimpreuna cu ele ne schimbamur noi si tóte ale nóstre!

Baronulu apare din o chilia laterala si dupa finirea formalitatiloru, ne oferì sê trecemu in gradina, pana se va asiediá pulberea in salonu. Gradin'a se intinde pe fati'a sorosa a dealulu si presenta ruinele unei pompe feerice. Dar s'a risipitu servitiulu bracieleru romane — s'a risipitu si pomp'a.

— Da, dice baronulu, acum trebuie sê cresca cépa si vérdia unde odata rideau rosele de Bengalulu si Jerichonu. . . . Lasa d' acestea vomu mai intelni d'incolu in paradisu, in acésta vietia ni suntu de lipsa verdiele.

— Ei! de cumva omulu pote sê traiésca in dóue paradisuri, si-aici si din colo.

In gradina pe sub pomi se afla in câte unu locu mese si scaune de petri monumentale. Ne asiediamu la un'a din acestea, unde unu servitoru ni aduce unu telescopu, cu care incepemu

a petrunderă în sinul Carpatilor, ce ne stau fa-
cisiu, și a ne preumblă catarea peste înaltele
loru piscuri, din Galbenulu peste înaltulu Rate-
diatu până în Paringu, cari tote, învelite în
nesce aburi transparenti demanetia, apară că
nesce valuri gigantice rescolate de venturi teri-
bile pe vastulu oceanu.

Rentornandu în salonu, luam în revista
bustele și statuele ce se află aci. Mai vertosu
un'a din ele, la care înse i lipsea capulu, ne
ficséza atentiunea. Tog'a încopciata pe umerulu
stangu, eră taiata în marmoru cu atâta maestia
și elegancia, câtu din pucina departare parea a
fi în natura. Pe la gâtu erau taiate dantele cu
o admirabila finetia. Baronulu sustienea a fi
fostu bust'a lui Traianu, bazandu-se și pe pare-
rea celebrulu romanistu Mommsen, care înca
fusese aci și o vediușe.

D'aici ne conduce la fruntarulu trepteloru,
de care amintii mai susu. Fruntarulu la capete
are câte unu leu, din care unulu siede pe unu
vitielu, prindindu-lu cu gur'a de verfulu ca-
pului, ér' cu petiorele din apoi apesandu-i sielele.
Pe de asupra murulu sunt statue barbatesci, la
cari înse li lipsesce capulu. Peste verfurile
loru este trasu unu lantiu. Mai sunt și alte
figuri mai multu séu mai pucinu conservate. Pe
petrile ce compun acestu fruntaru se afla mai
multe inscriptiuni, tote sepulcrale. Cetindu
intr' un'a : „*incomparabili feminae — conjugii cha-
rissimae*“ — baronulu ni spune urmatoarea
anecdota :

— Candu a fostu Iosifu I. pe aici cetindu
aceste cuvinte, a observatu ridiendu : „*Die müs-
sen wahrscheinlich nicht lange beisammen gelebt ha-
ben*“ ! va sê dica : „trebuie ca acestia n'au traitu
multu tempu la olalta“. — Acésta sentintia la-
conica, lasa a o întregi mai încolo, că adeca
daca barbatulu ar fi traitu mai multu cu ea,
atunci nu i-ar mai fi venitu sê-i dica „neaseme-
nata și pré iubit'a mea socia!“

Sê ne silimu, amabile cetitóre, sê nu póta
pronunciá nime cu dreptu cuventu acésta amara
sentintia pe mormentele nostre!

Este pré cunoscutu, de câtu sê mai spunu
că famili'a Nopcea este romana de origine încal-
tiata îmbracata, și cum-câ Baronulu cu care
vorbim este togma acela, care în 1848 a juratu
juramentulu celu mare alu romaniloru în cam-
pulu libertatii, și fiindu-câ man'a ce-o redicase
eră trasa în manusia, poporulu a ștrigatu, ca sê
nu-si jóre manusi'a ! Elu a juratu, apoi a si
suferitu pentru juramentu. Cu anim'a rupta
ne spunea de ruinașe prin Unguri a curtii de

la Zamu, a carei lucsu și pompa feerica deve-
nise proverbala.

Ne congediașu și plecamu.

Arone Densusianu.

—*—

Pescerea veneta de la Capri.

(Vedi itustratiunea de pe pag. 252.)

În marginea sinului de mare de la Neapole, fatia
cu promontoriulu Massa, e insul'a Capri, care odinio-
eră loculu de petrecere a lui Tiberius. Acestu locu
frumosu are mai multe monuminte și rarități remase
din tempurile trecute, ce atragu pre mai multi caletori
curiosi, înse aceste ruine de monuminte aredicate de
vanitatea omenésca se nimicescu pe langa opulu mira-
culosu alu naturei puternice. În marginea insulei în o
stanca asup'r'a apei e o intrare fórte mica, asia că nu-
mai culcatu în o luntritia póte intrá omulu în pescerea
veneta și cumu a intratu e cuprinsu de o suprinde-
re placuta; din tóte părțile se vede încungiuratu de
frumsetie miraculose. Pescerea pare că e unu cortu fa-
cutu de Creatoru din ceriulu azuru, luntriti'a nóta pe
o apa cristalina, atâtu de prevediatóre că pare că plu-
tesce în aeru, de pe bolta se lasa în giosu sloiuri lungi
de pétra, în fundulu apei nasipu auriu cu diferite
plante miraculose, și giuru în pre giuru pe pareti vedi
corali în formele cele mai bizarre. Prin intrarea mica
de catra mare strabate în launtru lumin'a sórelui, ce
dă pescerei feerice o pompa magica.

Acésta pescera abunaséma n'a fostu cunoscuta
celor din tempulu anticu, că-ci abunaséma aru fi fostu
cantata de vre-unu poetu și mitologi'a aru fi amintitu-o
ca locuinti'a óre-carei nimfe séu dîne, dar' cei din tem-
pulu mai nou înca abea de vre-o 20 ani seiu despre
acestu locu feericu, candu Pietro, unu pescaru l'a
aflatu, pentru care a capetatu privilegiu ca în tóta
viéti'a sa sê primésca o parte din banii ce platescu vi-
sitorii pescerei.

—*—

CRONICA DIN PESTA.

De-amu voi sê facemu numai cronic'a celor diece
dile din urma, amu fi siliti a depune iute pén'a nostra
de cronicariu, că-ci anevoie amu gasi atâte obiecte ca
sê componemu din ele unu articolu de foiletonu. Dar
foiletonistii trebuie sê creedie eveniminte ori sunt ori
ba, apoi chiaru și despre obiectele cele mai ceci sunt
siliti a conversá cu multu spiritu ca și — Dumas.

A propos Dumas ! Bictulu romantieru a patit'o
siodu în septeman'a trecuta. Anume rentornandu-se
din Venetia anuntia prin placate, că va arangia o se-
rata de conversare. Betranulu literatu francesu înca
cu ocasiunea seratei d'antâie si-facú vestminte magiare;
ciorecii cei strimti-si calciunele lu-strinsera cumplitu,

dar dñi'a lui de buna séma a cugetatu, câ dorerea cauzata prin *strinsura* e recompensata pè deplinu prin unu „eljen“ scosu de o alta *strinsura*, care se numesce si adunare. Deci suferi si erá decisu a rabdá acésta tortura si in o alta serata. Din intemplantare inse nu potú, câ-ci pentru serat'a acea numai 6 inși si-scósera bilete, si asiá toti cei cu minte nu avura ocașiune a compatimí de nou pe parintele Dumas, cum pote unu genú a se coborí pentru câte-va aplause in pulberea ridiculositátii. A-ti stringe trupulu dedatu cu comotiunea vestmintelor largi francesci — in vestminte strimte magiare, si sér'a totusi numai siese inși sê vina a te ascultá! asta apoi e pacalitur'a pacaliturelor. Dlu Dumas póte sê-si puna acuma vestmintele magiare in — cuiu.

Cuventulu pacalitura ni aduce a minte o istori-óra fórté picanta, ce se intemplá in dílele trecute aice in Pesta. Unu barbatu veduvu are o fiica frumosca de siese spre diece ani, si fiindu câ unu umoristu grobianu a spus'o de multu, câ e mai usioru a portá grige de unu regimentu de soldati, de câtu de o femeia, asiá si bietulu veduvu se trudea multu spre a impliní detorintiole salo parintesci. Serman'a mititica avea sê asculte la predicé si invetiature morale. Odata inse tat'a, póte aducandu-si a minte de versulu :

Dica cine ori ce-a díce,
Totusi eu am dreptu, nu elu,
Câ nu-e victia pré ferice
A fi singuru singurelu!

publicá intr'unu diuaru nemtiescu o invitare la casatoria. Astfelu de insertiuni in diuarele nemtiesci sunt asié la ordinea dílei ca si la Bucuresci sugrumarea diuarelor, séu caderea ministeriului.

Insertiunea si-avú rezultatulu seu. Tat'a primí mai multe epistole scrise de femei cari doriau a se maritá dupa densulu. Intre epistolele primite mai alesu una i atrase atentiunea, acea erá scrisa de o fetisióra de siese spre diece ani. Candidatulu de mire se si decise a primí propusetiunea acesteia. Fetiti'a cu dorulu de maritatu lu-chiamá la intalnire in — beserica. (Mod'a cea mai noua.) Scaunulu si loculu erá detiermuritu.

La tempulu defiptu tat'a se infatísiedia. Inse ce pacalitura gozava?! acolo gasi pre fiic'a sa! Ar fi cu greu a spune: care dintr'ensii se inșiellá mai tare. Vi poteti intipuí úimirea din amendoue partile. Cu scen'a asta apoi si invetiaturele morale ale tatalui se — finira. Dar in lume tóte au fine, asié si anulu 1865 se va finí acusi; ce e dreptu, la altii s'a si finitu, dar noi romanii carú si din astronomía facemu dogma, suutenu si acuma in anulu vechiu.

In momentulu acestu-a va fi interesantu a face o reprivire a supra literaturéi nóstre in decursulu anului trecut. Dorere! aice in Austria avemu putínu de in-

semnatu. Aparura trei foi noue, un'a: Fói'a Societátii din Bucovina, alta „Familia“, si a treia „Sionulu romanescu“ — inse „Auror'a romana“ caditú, ér „Amiculu Scólei“ se reduce la brosiure de doue luni; intre cártile esíte loculu celu d'antáiu i compete cártii invetiaturii d. profesoru Arone Pumnulu, care inavutí literatur'a nostra cu unu opu forte pretíosu, ce contine istori'a monastirilor din Bucovina si reversa o lumina necunoscuta a supra fondului religiunariu; d. Ioane Rusu scose opulu seu „Istori'a Transilvaniei“ in editiune mai mica, — afara de aceste mai potemu inregistrá „Cuventarile dietale“ ale dlui Vladu. Amu intielesu câ la librariulu Filtsch mai aparura vr'o due carti juridice, dar fiindu câ dlu librariu gasi de prisosu a tramite din ele câte unu esemplariu la redactiunea unei foi *enciclopedice*, noi nu le cunóscemu. Pe campulu belcristiceci potemu inșiá numai romanulu tradusu „Columb'a“, ér din opurile umoristice numai almanacele „Tanda-Manda“ si „Caliculu“. Literatur'a besericésca se inavutí numai cu unu opu: catechismulu tradusu de teologii romani din Viena. Brosiurele politice se incepu si se gata cu Catechisulu constitutiunалу de dlu Dr. Dimitrovitia. Pardon! de dlu Hosszu ~~ne~~ si uitaramu, apoi dñi'a lui asísdere tipari ce-va pamfletu politicu la Clusiu. Nu potemu inchiá acésta revista fâr' a aminti proieptulu asociatiunei din Aradu in privinti'a unificárii ortografiei romane. Sperámu câ in anulu vinitoriu vomu fi norocosi a inregistrá in treb'a acésta unu resultatulu imbucuratori.

Dintre foile aparute in Romania amintimu numai „Buletinulu instructiunei publice“ — mai esíra inea o multime, dar tote fura sugrumate, ér dintre carti doue, cari facu onóre literaturéi romane, colectiunile complete de tote poesiile laureatului poetu d. Dimitriu Bolintineanu, si a celui mai genialu poetu teneru d. Haralambu Grandea.

Si acuma la finea anului amu poté aruncá o privirea a supra fóiéi nóstre din tempulu aparerei sale pana la nrulu presinte, inse chiar la nrulu acesta alaturamu cuprinsulu toturor numerilor, din acesta on. publicu va poté apretiuí de ajunsu lucrarea nóstra in tempulu celu seurtu de siepte luni alu esistintiei aceste foi. Nu ni remane dara alta ce, decátu a multiamí on. prenumeranti si domnilor literati pentru concursulu materialu si spiritualu, — rogandu-i sê ne onoredie si de acuma nainte cu increderea si ajutorint'i'a lor! Deci pana la revedere in anulu vinitoriu! *Iosifu Vulcanu.*

Premiulu de 6 galbeni s'a judecatu prin M. D. Vincenciu Babesiu, Sp. D. Al. Romanu si prin redactorulu aceste foi — cu maioritatea voturilor — novelei: „*Geniulu lui Stefanu celu mare*“ alu carú autoriu e dlu **Vasiliu Ranta Buticescu**. Novel'a premiata se va incepe in nrulu vinitoriu.

Proprietariu, redactoru respundiatoriu si editoriu: **IOSIFU VULCANU.**

S'a tiparitu in Pest'a 1865. prin Alexandru Kocsi (in tipografi'a lui Eckövi, Galgöczy si Kocsi.) Plati'a de pesci Nr. 9

Pentru stím. prenumeranti noi la nrulu presinte alaturámu col'a a opt'a din romanulu „Columb'a“.